

Hämnden av Susanne Bier – Zita 5/10 2011

Filmen inleds med filmsekvenser från ett flyktingläger någonstans i Afrika, där Anton, pappa till 12-åriga Elias, arbetar som läkare. Med hjälp av befintlig krigskirurgi försöker han behandla och rädda unga gravida kvinnor som blivit uppsprättade av en despotisk klanledare. Brutaliteten i dessa illdåd är med krigsherrens ord den Store mannens verk. Det är den paranoide ledarens självförhärligande som sätter skräck i lokalbefolkningen och kräver dess underkastelse.

Våldet och den enkelspåriga moralen i det krigshärjade Afrika ställs mot den till synes fridfulla danska småstaden, där vi får följa ett familjedrama med de två pojkarna Elias och Christian i huvudrollerna. Vänskapen mellan pojkarna kulminerar snart i våld och hämndaktioner. En vändning sker när dramat står på randen att kantra över i plötslig, ond bråd död.

Elias är utsatt och mobbad i skolan. Skolan tar inte på allvar de övergrepp som framförallt en pojke utsätter honom för utan lägger ansvaret på föräldrarnas pågående separation. Christian kommer som ny till skolan. Han har förlorat sin mamma i cancer. Christians far är frånvarande, präglad av sin sorg, och finns inte till hands för Christian. Christian anklagar sin pappa för mammans död. Han uppfattar pappan som svag när denne har gett upp hoppet om sin fru, och försöker gå vidare. Christian har stålsatt sig och bemästrar saknaden och sorgen efter mamman genom att behärska och kontrollera. Filmklipp av en radiostyrd bil, som pojkarna leker med får illustrera den magiska, omnipotena vägen.

Pojkarna förenas i att de har samma födelsedag men framförallt i den ensamhet och förtvivlan som de var och en bär på. Kanske ser Christian i Elias den utsatta sidan av sig själv, som han i sin smärta har svårt att stå ut

med. En kniv, som Christian har hotat Elias´ mobbare med, blir en hemlig förbindelse mellan pojkarna. Elias får i uppdrag att ta hand om och gömma kniven, vars existens de undanhållit föräldrar och polis.

Föraktet mot vuxenvärlden och framförallt mot de frånvarande papporna riktas i ett escalerande hämndbegär mot en bilmekaniker, som slog till Anton i ansiktet när han försöker skilja dennes son från Elias lillebror i sandlådan. Pedagogiskt undervisar Anton för pojkarna den moraliska tesen i ”tand för tand - öga för öga” mentaliten: ”om du slår tillbaka, slår han dig. Så slutar det aldrig”. Förudmjukelsen för pojkarna blir ännu större när Anton tillsammans med pojkarna söker upp bilmekanikern på dennes arbetsplats för att få till stånd ett samtal med denne. Det blir inget samtal utan även denna gång ger sig bilmekanikern på Anton. Anton förklarar mannens tillkortakommande med att denne inte tycker om att förlora.

Christian tar initiativ till att hämnas på bilmekanikern – en ställföreträdande far som han känner sig sviken av. Han börjar tillverka bomber av farfaderns gamla fyrverkeripjäser. Frågan han riktar till Elias är - är du med eller inte? Den inre världsbilden är präglad av den schizo-paranoida världens signum – ett antingen –eller synsätt – Dom eller vi? Tillsammans bestämmer pojkarna att iscensätta hämnden efter att de båda på var sitt håll har sökt nå fram till sina pappor och inte känt att de fått kontakt.

Den smärta med de motstridiga känslor av både –och efter känslan av svek ligger utom räckhåll och för pojkarna framträder den lockande lösningen bedrägligt enkel. Det blir ”en bättre värld” om man röjer undan bilmekanikerns bil. I stundens kontrollerade och upphetsade hetta är frånvaron av skuld, omsorg och ansvar markant. Men allt går inte som planerna i den värld man tror sig kunna behärska och magiskt kontrollera.

En oförutsedd händelse inträffar, som inte ingick i kalkylerna. Man blir i filmen påtagligt berörd av Elias skärrade blick när han upptäcker en mamma och hennes dotter som kommer joggande i riktning mot bilen. Elias vänder tillbaka för att hindra det katastrofala som är på väg att hända. Han träffas av sprängkraften från den exploderande bilen och kastas upp i luften. Det ser ut som att han är död, vilket också Christian (och man som publik) tror. I detta ögonblick blir Christian varse det förfärliga och ofattbara som han har ställt till med. Han uppsöker Elias på sjukhuset, men när han får besöksförbud av Elias mamma, är han övertygad om att han bär skulden till det som ser ut som Elias livshotande skador. Världen är förödd, och allt levande är förstört. Katastrofen är ett faktum. Men katastrofen har i själva verket redan skett - hans egen skuld över att inte ha kunnat rädda sitt kärleksobjekt /modern från att dö. Det återstår bara för honom att ta livet av sig. Han blir räddad i sista stund av Anton, som anade var Christian tagit sin tillflykt då han kände till att pojkarna brukade olovligt hålla till i hamnens silo.

Christian genomgår ett sorgearbete. Han börjar ana att ge upp, att släppa taget och sörja, inte är identiskt med att vinna eller förlora. I slutscenen kommenterar han hur hans mamma försvann som mamma för honom när hon dog. ”Vuxna blir så små när de dör. Som om hon aldrig varit min mamma... Jag saknar henne jättemycket!” Det är nu han kan släppa taget och tillåta sig att sakna och sörja henne. Bilden av henne behöver inte dö och förstöras utan kan leva vara kvar inom honom, som också en påminnelse om att kärleken övervinner hatet. Detta gör honom levande och mån om dem som är viktiga för honom – inte minst Elias som får ta emot hans förlåt.

Som kontrast till den inre resa och försoning som Christian genomgår när han möter ansikte mot ansikte den skada som han tillfogat sin vän Elias

ställer Susanna Bier den sadomasochistiska slutna världen symboliserad av den despotiske klanledaren. Anton brottas med ett moraliskt dilemma när krigsherren uppsöker fältsjukhuset. Utifrån den prioritet den medicinska ”rädda liv”-principen anger, bestämmer Anton sig för att operera dennes ben. I den värld som är präglad av makt och underkastelse byter herreväldet enbart plats, men ingen verklig förändring sker. I en av slutscenerna får vi se hur krigsherren blir lynchad av folket när Anton tvingats kasta ut honom från sjukhuset när denne i mötet med sina offer fortsatte att förolämpa dem.

En fråga dröjer sig kvar... var sträcker sig Antons ansvar? Är den sk goda handlingen – alltid god? Ja, ju mer man funderar på filmen desto mer förgrenar sig de moraliska och existentiella frågorna... Sensmoralen i filmen kan läsas som att det räcker inte med att tjäna det goda. Det är inte den pedagogiska fingervisningen som verkar som modell för identifikationsbildandet utan det är handlingen - erfarenheten - som räknas.

Avslutande ord från DN i morse Elisabeth Åsbrink som skrivit om Israelmissionen i boken ”Och i Wienerwald strå träden kvar”:

”Den villkorade godheten är måhända lika god som alla annan godhet – eller, kanske är den inte det? Var går gränsen mellan avsikt och resultat, väger handling alltid tyngre än ord?

Diskussion:

- Den tragiska aspekten av den depressiva positionen
- Den moraliska aspekten av den depressiva positionen

